

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 14

Nisan – 2008

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

TÜRKÇE İLK KURAN TERCÜMESİ ve TERCÜMEDEKİ – MAK/-MEK EKİ HAKKINDA

Arş. Gör. Emek ÜŞENMEZ,
İstanbul Üniv., Türk Dili Ve Edebiyatı Bölümü
fahemek@gmail.com

ÖZET

Karahanlı Türkçesi, Türk dilinin en önemli dil devrelerinden birisini oluşturmaktadır. Bu dönemde yazılan eserlerden hareketle Türk dilinin pek çok yönüne ışık tutabiliyoruz. Türkler toplu olarak Karahanlılar zamanında İslam dinine geçiş yapmaya başlamışlardır.

Bu makalede Türkçe İlk Kuran Tercümesi (Rylands Nüshası), kısaca tanıtılıp tercümede geçen -mak/-mek eki üzerinde durulacaktır. Araştırmacıların konu hakkındaki ifadelerinden hareketle bu eklerin neden sıkça kullanıldığı saptanmaya çalışılacaktır. Sözü edilen kelimelerin ayrıca listesi ve eserin söz varlığı da sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Karahanlı Türkçesi, Kuran Tercümesi, -mak/-mek eki, kelime kelime çeviri

ABOUT THE FIRST TRANSLATION OF QURAN INTO TURKISH AND THE SUFFIX “-MAK/-MEK (TO BE) IN THOSE TRANSLATIONS

Abstract

Karakhan Turkish comprises one of the most momentous language processes of Turkish. We can enlighten the dark terms of Turkish language by the help of the works written in the mentioned age. The Turks, having converted to Islam Religion as groups, commenced to bring forth the Quran translations in the mentioned age.

In this article, the suffix -mak/-mek is focused on, in addition to being introduced the first Quran translation (Rylands Edition) shortly. It has been told why there suffixes are so often used by taking the opinions of researchers to the point into account. Furthermore, a list of such words used in the translation has been given and the presence of words of the work has been clarified in the article. Keywords: Karakhan Turkish, Quran Translation, The Suffix -mak/-mek, word-for-word translation

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 14

Nisan – 2008

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

GİRİŞ

Uzun bir tarihî geçmişe sahip olan Türk dili, tarihî dönemler içerisinde çeşitli adlarla anıla gelmiştir. Türk dilini yazılı eserlerle takip edebildiğimiz dönem Köktürklerle başlar ve bu döneme Köktürkçe adı verilir. Orhun Anıtları, bu dönemin en büyük eseridir.

Köktürkçe ile hemen hemen aynı ses ve şekil özelliklerine sahip olan Uygur Türkçesi adını Uygur devletinden alır. Bu dönemin Türkçesi, Köktürkçenin devamı niteliindedir. Uygur Türkçesi ile dinî muhteva ağırlıklı eserler meydana getirilmiştir.

Uygur devletinin tarih sahnesinden çekilmesinin ardından kurulan Karahanlı devleti zamanında kullanılan Türkçe, Karahanlı Türkçesi adıyla anılmıştır. Türkler'in toplu olarak İslâm dinine geçtiği bu dönemde, Türk dilinin belli başlı dil yadigarları meydana getirilmiştir. Kutadgu Bilig, Divan ü Lügat'it-Türk, Atebetül Hakayık, Divan-ı Hikmet ve Kur'an tercümeleleri, Karahanlı Türkçesiyle yazılmış belli başlı eserlerdir.

Dikkat edilecek olursa Köktürk, Uygur ve Karahanlı Türkçeleri tek bir yazı dilinin farklı devletler ve zamanlar aralığında kullandığı dile verilen addır. Köktürkler zamanında Kök Tanrı inancı, Uygurlar zamanında Mani, Budist vb. inançlar, Karahanlılar zamanında da İslâm inancı tesirli olmuştur. Toplumların dahil olduğu inanç sistemi doğal olarak dil ve edebiyata da yansımıştır. Bu yansımanın neticesinde insanlar bağlı oldukları inanç sisteminin terimlerini, deyimlerini kendi dilleri ile karşılama, bunlara öz dillerince karşılık bulma yoluna gitmişlerdir. Özellikle Karahanlılar zamanında yapılan Kur'an tercümeleleri bu durumu yansıtan en güzel örneklerdir.

KURAN TERCÜMELERİNİN TARİHİ SEYRİ HAKKINDA

Köklü bir dile sahip olan Türk milleti Karahanlılar devleti zamanında, Satuk Buğra Han döneminde kitleler halinde İslam dinine geçiş yapmışlardır. Bu geçiş Türk dili ve edebiyatında bir dönüm noktası olmuştur. Tıpkı Uygur Türklerinin din değiştirmesi nasıl dil ve edebiyatlarına etki etmiş ise bu değişme de aynı oranda etkili olmuştur. Kutsiyete önem veren Türk milleti, mukaddes kitabı Kur'an-ı Kerim'i anlamak için kutsal kitabın dilini bilmek zorunda idi. Fakat herkesin Kur'an dili Arapçayı öğrenmesi imkansız bir durum olduğundan tercüme yoluna başvurulmuştur.

Kutsal kitabın başka dillere çevirme işi İslamiyet'in ilk yıllarında başlamıştır. Tercüme işi zamanla hız kazanmış ve değişik dünya dillerine çevirilen Kur'an'ın yüzden fazla dile çevirildiğini biliyoruz. (Hamidullah, 1965: 64-68)

Ahmet Topaloğlu, Kur'an tercümelelerinin gerekliliği hakkında şu görüşlere yer verir:

“Türklerin X. Asrın ortalarında, İslâm dinini toplu bir halde kabul etmelerinden sonra, bu yeni dinin talimatını ve esaslarını öğrenme ihtiyacı duydukları, binaenaleyh, ana kaynak Kur'an-ı Kerim'i anlamak için kendi dillerine çevirmek istedikleri şüphesizdir.” (Topaloğlu, 1978: 1)

Bu tercümeleler genellikle satır altı olup bire bir kelime karşılıkları verilmiştir.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 14

Nisan – 2008

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Bilindiği üzere ilk Kur'an tercümesi Farsçaya olmuştur. Rivayetlere göre, bu tercüme işlemi Hz.Peygamber dönemine kadar götürülmektedir. (Ata, 2004:IX)

“Kur'an'ın bütün olarak Farsçaya ilk tercümesi ise Samaniler devrinde (875-999), hükümdar Samani Mansur İbni Nûh (hükümraniği 961-976)'un buyruğu üzerine Buhara'da yapılmış ve bunda Taberî'nin hacimli Kur'an Tefsiri esas alınmıştır. Bu tercüme metni herhangi bir ek açıklamaya yer vermeksizin kelime kelime yapılan bir tercümedir.” (Ata, 2004:IX)

Fuat Köprülü , Kur'an'ın ilk Türkçe tercümesinin XI. yüzyılın ilk yarısında yapıldığını belirtmektedir. (Köprülü, 2004: 188)

Kur'an-ı Kerim'in ilk Türkçe tercümesinin kim tarafından, ne zaman, nerede yapıldığı ne yazık ki bilinmemektedir. Bazı bilim adamları ilk Türkçe tercümenin de Farsça tercüme döneminde yapıldığını söyleseler de bu ifadeler henüz kesinlik kazanmamıştır. İslamî devir Türk edebiyatının ilk yazılı eseri Karahanlılar döneminde 1069 yılında Balasagunlu Yusuf Has Hacip tarafından yazılmış olan “Kutadgu Bilig” adlı eşsiz eserdir. Karahanlı Türkçesinin yanı sıra Türk dil tarihine baktığımız zaman günümüze kadar seksen üç adet tercüme yapıldığını görmekteyiz.¹

“Kur'an-ı Kerim'in Anadolu Türkçesine tercüme, Selçuklular devletinin dağılışımdan sonra kurulan beylikler devrinde başlamıştır. Bu ilk tercüme, satır-arası kelime tercümeden ziyade, tefsirli tercüme şeklinde yazılmıştır. Bunlar umumiyetle kısa bazı surelerin tefsirleridir” (Topaloğlu, 1978: 2)

Kur'an, Türkçeye tercüme edilirken kullanılan yöntemlerden birisi de Arapça kelimeye doğrudan karşılık vermek yerine, ayetlerin uzun cümlelerle açıklanma şeklindedir. (Topaloğlu, 1978: 3)

Kur'an tercümelelerinde en sık kullanılan yöntem satır-arası adı verilen yoldur. Bu yöntemle Arapça kelimelerin her birisine Türkçe karşılık verilmiştir. Her bir kelimeye karşılık vermek Türkçe kelime türetme ve ekleri işlek hale getirmek için iyi bir yöntemdir fakat Türkçenin sentaks yapısını bozmaktadır.

Satır-arası yöntemi ile yapılan tercüme XIV. yüzyıl, sonları ile XV. yüzyıl başlarına rastlamaktadır. (Topaloğlu, 1978: 3) doğu Türkçesi ile bu yöntemle yapılan tercümelelerin bugün dört nüshası vardır.²

KUR'AN TERCÜMELERİNİN DİLİ HAKKINDA

Ahmet Topaloğlu, Kur'an tercümesinin kelime varlığı ile ilgili olarak şöyle der: “Arap dilinin en büyük kaynağı kabul edilen ve bir çok dinî terim ihtiva eden Kur'an-ı Kerim gibi bir eseri Türkçeye çevirirken mütercim yabancı asıllı kelime kullanmamağa, diğer bir ifadeyle, halkın bildiği ve kolaylıkla anlayabileceği kelimeleri titizlikle seçmeğe itina gösterdiği anlaşılmaktadır” (Topaloğlu, 1978: önsöz)

¹ Geniş bilgi için bk.: Ata, age., s.X.

² Rylands Nüshası. (İngiltere), İstanbul'daki Türk İslâm Eserleri Müzesinde bulunan nüshası, (İstanbul) Özbekistan İlimler Akademisi (Özbekistan) ve Petersburg Asya Halkları Enstitüsü Nüshası vardır.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 14

Nisan – 2008

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZISTAN

Ahmet Caferoğlu Kur'an tercümelerindeki Türkçe karşılıklar için şöyle der: “Kelime bolluğu bakımından, bu tip dini eserler, daima dikkate değer bir zenginlik arz etmektedirler. Dini metinlerin kolaylıkla anlaşılabilmesi için yazarları ekseriya, aynı kelimenin muhitçe ve edebiyatça tanınmış muhtelif karşılıklarını almaktan çekinmemiştir. Bilhassa İslamiyet'in kabulü ile Türk muhitine, tamamıyla yeni telakkilerle beraber, yeni mefhumlar da girmeye başlamış ve Türkçe bu mefhumlar için kısmen de yeni lügat ve söz icadına mecbur kalmıştır” (Caferoğlu, 1984:91)

“Kur'an tercüme yolu ile Türkçe yeni İslami deyimlerle zenginleştirilmiştir. Bu şekilde Türk diline yeni yeni mefhumlar katılmıştır” (Özkan, 2004:71).

Abdülkadir İnan Makâleler ve İncelemeler adlı kitabının ikinci cildinde Kur'an tercümelerindeki İslamî terimlerin Türkçe karşılıkları hakkında şöyle demektedir:

“Türk dili tarihini öğrenme ve Türk dilinin olgunlaşma ve gelişme süresini takip etme ve inceleme için eski Kur'an tercümelerinin önemi büyüktür. Hele İslamdan sonra Türk dilinin gelişmesinde aldığı yeni istikameti, İslam dini ile gelen yeni kavramları ifade için İslamdan önceki Türk kültürü devrinin dil hazinesinden (Budizm, Manihaizm, Şamanizm terimlerinden) nasıl faydalandığını öğrenmek için bu Kur'an çevirmeleri değerli gereçler vermektedir... Şunu da kaydedelim ki biz Kur'an tercümesinden Kur'an'ın kelimesi kelimesine (interlineare) yapılan çevirmelerini anlıyoruz. Kur'an'ın tefsiri çevirileri Türk filolojisi bakımından başka türlü değeri haizdirler” (1991:141)

Karahanlı döneminin diğer eserlerinde bu kullanımın çokluğundan söz edemeyiz. Bazı modern Türk dillerinin aksine -ma ve -mak ekleri nadir hallerde görülmektedir diyen Mecdut Mansuroğlu bu eki fiilden isim yapan ekler adı altında ele almıştır (1979:157). Ama ekle ilgili verilen örnek sayısı ikiyi geçmez. O zaman şöyle bir gerçek vardı. Mecdut Mansuroğlu'nun “Karahanlıca” adlı çalışmasının içinde gramer olayları ile ilgili örnekler verilirken Kur'an tercüme esas alınmamıştır. Bu çalışmada esas aldığımız Kur'an tercümesinin yayın yılı 2004'tür. Fakat mevcut tefsirdeki bu tip kelimelerin çokluğu dikkat çekmektedir.

Karahanlı Türkçesi gramerini hazırlayan Necmettin Hacıeminoğlu'nun çalışmasında Kur'an tercümelerinden sözlü olarak bahsedilmiştir (2003:XXII). Ahmet Caferoğlu'na göre Kur'an tercüme klasik edebî dilin kurulmasını sağlamıştır (2003:XXII). Kur'an tercümelerinin dili ve kelimeleri hakkında dikkate değer bilgiler veren Ahmet Caferoğlu bu konudaki düşüncelerini şöyle özetlemiştir:

“Kelime bolluğu bakımından genellikle dinî eserler, dikkate değer dil zenginliklerine sahiptirler. Geniş sinonimcilik sayesinde herhangi bir kelime, İslamî dil çerçevesi içerisinde, manaca eşi olan diğer bir kelime ile, rahatça yer değiştirebilirdi. Yabancı kelimeler, milli Türk dili kuralları kabına sokulmak şartıyla hem Türkçeleştirildi, hem de kolayca anlaşılması için, halk zevkine göre ortaya sürülürdü... Bundan dolayı, dini eserlerin tercümesinin ve şerhinin, dil tarihi yönünden ehemmiyeti, edebî yönündekine nispeten daha üstündür” (2003:XXII).

Fuat Köprülü de Kur'an tercümelerinden kısa olarak bahsetmiş fakat eserin dil yönünden sık sık değişikliğe uğradığını belirtmiştir. Buna gerekçe olarak da bu tip dinî

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 14

Nisan – 2008

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZISTAN

eserlerin her devirde rağbet görmesi ve devrine göre yeniden şekillenmesini gösterir (Köprülü, 2004:188-89)

– MAK/-MEK EKİ HAKKINDA GÖRÜŞLER

Kur'an tercümesindeki -mak ekinin yaygın olarak kullanılması hakkında çeşitli düşünceler öne sürülebilir. Çünkü birebir kelime kelime çeviri yapıldığı için kelimeler aynen karşılık bulmak kelime türetme yolunun kullanılmasına yol açmıştır. Söz konusu ek hakkında araştırmacıların görüşleri şu şekildedir:

Ahmet Bican Ercilasun söz konusu eki fiilden isim yapma ekleri içinde ele almıştır (2004:351) Zeynep Korkmaz, ekin işlevi hakkında kayda değer bilgiler vermektedir: “fiilin mastar (infinitive) biçimi diye de adlandırılan –mAk eki, fiildeki soyut hareketleri adlandıran, onları ad biçimine sokan bir ektir. Geçişli geçişsiz, olumlu olumsuz, her türlü fiil kök ve gövdelerine gelerek geçici kılış adları türetir. Bu bakımından dildeki fiil sayısınınca geniş olan bir kullanım alanı ve işlekliliği vardır.” (Korkmaz, 2003: 95-96)

Zeynep Korkmaz'ın ekin işlevi hakkında verdiği bu bilgilerin ışığı altında sözünü ettiğimiz tercümede geçen bu tip kelimelerin çokluğunu görebiliyoruz.

Korkmaz, zaman içerisinde bu ekin, eklendiği fiildeki oluş kılış özelliğini yitirmesinden dolayı nesne adları oluşturduğunu belirtir. (2003: 171)

Vecihe Hatiboğlu, ekin işlevi ile ilgili olarak, eylem kök yada gövdesinden tümleç alan ve ad gibi kullanılan eylemlilik kurulur demektedir. (Hatiboğlu, 1974: 114)

Hatiboğlu'nun burada “ad gibi” kullanılır ifadesinden anlaşılacağı gibi tercümelere bu yolla oluşturulan kelimeler ekin işlevine uygun olarak kullanıldığını görmekteyiz.

Ek üzerine en kapsamlı çalışmayı Yakup Karasoy yapmıştır. Karasoy makalesinde ekin, durumunu, ek hakkında yapılan çalışmaları belirtmiştir. Karasoy'un bu çalışmasında dikkat çeken bir başka taraf, ekin Türk lehçelerindeki bugünkü durumu hakkında bilgi vererek ekle ilgili örnekler sunmasıdır.

Karasoy, makalenin giriş kısmında türemiş kelimelerin yapı malzemesi olan eklerin çok uzun bir gelişme yolu geçirdiklerini belirterek eklerin önemini vurgular. (Karasoy, 2004: 3) daha sonra söz konusu ek için şöyle der:

“İşte, Türkçede kelime türetilmesinde en çok kullanılan eklerden biri de –ma (-me) fiilden isim yapma ekidir. –ma (-me) eki isimlerle fiillerin tarihî bağlarını göstermesi açısından dilde önemli bir yere sahiptir. Türkçenin gelişim sürecinde en eski dönemlerden itibaren yer almış olan bu ek, günümüzde de Türk lehçelerinin bir çoğunda verimli ekler arasında görevini sürdürmektedir. Canlılığını hiç kaybetmeyen –ma (-me) eki, ister Türkçenin tarihi açısından, isterse çağdaş Türk lehçelerinde kullanımı açısından özel bir inceleme gerektirmektedir.” Karasoy, 2004: 3)

Ahmet Bican Ercilasun'a göre –mak (-mek) eki, –ma (-me) eki ile pekiştirme edatı olan “ok” un birleşmesi ile meydana gelmiştir. (Ercilasun, 2000: 41-43) Muharrem Ergin ekle ilgili olarak şunları söylemektedir:

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 14

Nisan – 2008

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

“İstisnasız bütün fiil kök ve gövdelerine getirilen bu ek eskiden beri Türkçenin fiilden isim yapma eklerinin başında gelir. Fonksiyonu fiillerin hareket isimlerini yapmaktır. Fiil kök ve gövdeleri hareketleri karşılayan; fakat tek başlarına kullanılamayan; ancak şahıs, zaman, şekil vs.’ye bağlanmak suretiyle kullanım sahasına çıkan dil birlikleridir...” (2000:185).

Hamza Zülfikar, ekin tanımını için şu ifadeyi kullanılır: “fiillerden, master adını verdiğimiz isimler yapar” bazaar de ekin kalıplaşarak isim ifade ettiğini söyleyen Zülfikar ekin etimolojisi hakkında bir açıklamada bulunmamıştır. (Zülfikar, 1991: 121-122)

A.Von Gabain, ek hakkında ayrıntılı açıklama yapmamıştır. –mak (-mek) eki için, isim yapan (daha çok soyut) ek olduğunu söyleyerek örnekler vermekle yetinmiştir. (Gabain, 1988: 53-57) Necmettin Hacıeminoğlu bu eki isim-fiil sınıfına dahil ederek ek hakkında çok fazla açıklama yapmamıştır. “Bunlar isim gibi telakki edilip, üzerlerine isimden isim yapma eklerini, iyelik eklerini ve isim hal eklerini alabilmektedirler” (2003:162) diyerek bazı örnekler sunmuştur.

Tefsirde geçen bu tip kelimelerin bazıları şunlardır:³

- abadan kıl- İmar etmek
- abadan kılmak Onarma, imar etme
- aç- Kelimenin yan anlamlarından birisi fetih istemek. açmak Fetih (AT)⁴
- evrül- Dönmek, dolaşmak evrülme Dönme
- evür- Döndürmek (DLT)
- evürmek Ceza
- hüküm kıl- Hüküm vermek, hükmetmek hüküm kılmak Hükmetme
- ıd-Göndermek, bırakmak (DLT, KB, AH)
- ıdmak Serbest bırakma

³ Kelime örnekleri şu eserden alınmıştır. “Aysu Ata, Karahanlı Türkçesi-Türkçe İlk Kur’an Tercümesi, TDK Yay., Ankara, 2004.” (Manchester (İngiltere), Rylands Kitaplığı Arapça Yazmalar (25-3821))

⁴ Kelime sonlarındaki kısaltmaları, mevcut kelimelerin hangi eserlerde ne şekilde geçtiğini belirtmek için kullandık. DLT: Divan ü Lügati’t-Türk, KB: Kutadgu Bilig, AH: Atebetü’l Hakayık, AT: Ahmet Topaloğlu, Muhammed bin Hamza XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış Kur’an Tercümesi.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 14

Nisan – 2008

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

- irak barmak Uzun ve zahmetli sefer iç- İçmek (DLT, KB, AH)
- içmek İçme, içim (DLT “kürk” anlamında, AT)
- inçrüt- Rahatlamak inçrütme Zevk, rahatlık irinçlen-Zevk sürmek irinçlenmek
- Faydalanma
- kaç- Kaçmak (DLT, KB, AH, AT)
- kaçmak Korku, ürküntü (AT)
- keçür- Affetmek, bağışlamak (DLT, KB, AH) (geçür- AT)
- keçürmek Af, affetme
- kes- Hükmetmek, hüküm vermek(DLT, KB, AH, AT)
- kesmek Hüküm, hüküm verme
- kış- Yoldan çıkmak, sapıtmak (DLT)
- kışmak Sapıklık, dalalet
- kışur- Yoldan çıkarmak, azdırmak kışurma Azdırma, yoldan çıkarma kirtgün-İnanmak, iman etmek (DLT) kirtgünmek İman (AT’de “girtü” şeklinde) kol-İstemek (DLT, KB, AH) kolmak İsteme
- kop- Ayağa kalkmak, haşrolmak (DLT, KB, AH, AT)
- kopmak Ahiret, haşr (AT)
- kopup çıkmak Harekete geçme
- korkut- Çok korkutmak, dehşete düşürmek DLT, KB, AT) korkutmak Korkutma, ikaz, uyarı (AT’de “korkıtmak” şeklinde) kurtul- Kurtulmak, murada ermek (DLT, AT)
- kurtulmak Kurtuluş (AT’de “kurtılmak” şeklinde) küç kılmak Zulüm (AT’de “güc-ile almak” şeklinde) küwenlen- Şırmak (DLT, KB “küwen-“ şeklinde) küwenlenmek Kibirlenme, büyüklük taslama

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 14

Nisan – 2008

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

- meyl kıl- Meyletmek, yönelmek
- meyl kılmak Meyl (AT’de “meyl eylemek” şeklinde)
- nikah kıl- Nikahlanmak, evlenmek nikâh kılmak Nikahlanma, evlenme oğra-
Azmetmek, niyet etmek oğramak Azmetme, niyet
- okı- Okumak (DLT, KB, AH, AT)
- okımak Sohbet etme (AT)
- tarıl- Dağılmak, parça parça olmak (DLT)
- tarılmak Dağılma
- yak- Yakınlaşmak yakmak Dokunma

SONUÇLAR

Karahanlılar döneminden günümüze kadar ulaşabilmiş ilk Türkçe Kur’an Tercümesi ile karşı karşıyayız. Asırlar öncesinde ecdadımız, atalarımız acaba nasıl bir dil kullanıyordu. Bu tercüme sırasında Arapça ve Farsça kelimelere nasıl karşılık bulmuşlar? Bu gerçekten önemli bir hadisedir. Öyle ki bazı kelimelerin doğrudan karşılığı olmayabilir. Yoksa doğrudan karşılık bulunamayan kelimeler için, kelime türetme yoluna mı başvuruldu? Her ne olursa olsun Türk insanının kıvrak zekâsı bütün güçlüklerin üstesinden gelmiştir. Bu tercümede de dini terimlere hangi Türkçe kelimelerle karşılık bulunduğunu görüyoruz. Muhtemelen eserde -mak / -mek fiilden isim yapım eklerinin çoklukla kullanılması Arapça-Farsça kelimelere doğrudan (bire bir) karşılık bulmak için düşünülmüştür.

Türklüğün ve Türk dilinin en önemli eserlerinden birisi de kuşkusuz Kur’an tercümeleridir. Kitaptaki dini terim ve ibarelerin Türkçe karşılıklarının büyük çoğunluğunu sunmak Türk diline farklı bir bakış açısı kazandıracaktır. Gerçekte bir kelimenin karşılığını vermek onu açık bir şekilde anlamlandıracak en kısa sözü ya da söz topluluğunu bulmaktır. Atalarımızın Arapça-Farsça dini terimler hakkında bulduğu karşılıklar o insanlara, ecdadımıza olan saygı ve sevgiyi pekiştirmektedir. Bu kelimelerin çoğu hâlâ yaygın bir şekilde kullanılmaktadır (yaratana, yük...). Büyük dilci Kaşgarlı Mahmud dahi o eşsiz yapıtını hazırlarken dini terimlere verilen anlamlar karşısındaki hayranlığını ve ata sevgisini gizleyememiştir (Atalay, 1985:288).

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 14

Nisan – 2008

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZISTAN

ÖNERİLER

1. Kuran tercümelemleri dil tarihi açısından bir bütün olarak değerlendirmeye tabi tutulmalıdır. Yakup Karasoy gibi araştırmacıların görüşleri de bu doğrultudadır.

2. Kuran tercümelemlerindeki kelimelerin dillerinden ve döneminden hareketle, tercümelemlerin dönemi kesin olarak saptanmalıdır.

3. Tercümelemlerde geçen İslamî terimlerin Türkçe karşılıkları, Türkçede kelime yapma yolları açısından ayrıca ele alınmalıdır. Bu vesileyle Türkçede kelime türetme yollarının hangi şekilde yapıldığı ortaya konulmalıdır. Yukarıdaki örneklerden hareketle diyebiliriz ki üzerinde durduğumuz ekin daha çok Kur'an tercümelemlerinde kullanıldığını görüyoruz. Bir başka ifadeyle soyut isim yapımında söz konusu eke başvurulmuştur. Kalıcı nesne adı olarak kullanımı yok denecek kadar azdır.

4. Tercümelemlerde sıkça rastladığımız -mak ekinin yeri ve kullanımı hakkında farklı görüşler vardır.

Bu ek hakkında kapsamlı bir çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

5. Kuran tercümelemlerinde geçen cümle kurulumlarının dilimizin gramer yapısına yansıyan olumsuz yönleri örneklerle tespit edilmelidir. Birebir yapılan tercümelemlerde Türkçenin sentaks yapısının bozulduğunu görmekteyiz. Çünkü Kur'an Arapça olduğu için o dilin sentaks yapısını taşımaktadır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

1. ATA, Aysu (2004), Karahanlı Türkçesi-Türkçe İlk Kur'an Tercümesi, Ankara: TDK Yay.

2. ATALAY, Besim, (1985), Divanü Lügati't-Türk Tercümesi c.II, Ankara: TDK Yay.

3. CAFEROĞLU, A. (2000), Türk Dili Tarihi I-II, İstanbul: Enderun Yay.

4. CLAUSON, G., (1972), An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth- Century Turkish, Oxford.

5. ERCİLASUN, Ahmet Bican, (2000), "Türk Dilinde Ek-Ses İlişkisi", TDAY Belleten 1997, Ankara: TDK Yay.

6. ERCİLASUN, Ahmet Bican, (2004), Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi, Ankara: Akçağ Yay.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 14

Nisan – 2008

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZISTAN

7. ERGİN, Muharrem, (2000), Türk Dil Bilgisi, İstanbul: Bayrak Yay.
8. GABAIN, A. Von, (1988), Eski Türkçenin Grameri, (Çev. M. Akalın), Ankara: TDK Yay.
9. HACIEMİNOĞLU, N. (2003), Karahanlı Türkçesi Grameri, Ankara: TDK Yay.
10. HAMİDULLAH, Muhammed, (1965), Kur'an-ı Kerim Tarihi ve Türkçe Tefsirler Bibliyografyası, İstanbul
11. HATİBOĞLU, Vecihe, (1974), Türkçenin Ekleri, Ankara: TDK Yay.
12. İNAN, Abdülkadir, (1991) Makâleler ve İncelemeler c. II, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
13. KARASOY, Yakup, (2004) “Türkçede –ma (-me) Ekinin Yeri”, SÜ, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Güz 2004, sayı: 16, s.1-14)
14. KORKMAZ, Zeynep, (2003) Türkiye Türkçesi Grameri-Şekil Bilgisi, Ankara: TDK Yay.
15. KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat, (2004), Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara: Akçağ Yay.
16. MANSUROĞLU, (1979), Mecdut, Tarihî Türk Şîveleri “Karahanlıca” (Çev. Mehmet Akalın), Ankara: Sevinç Matbaası.
17. ÖZKAN, Mustafa, (2004), Tarih İçinde Türk Dili, İstanbul: Filiz Kitabevi.
18. TOPALOPLU, Ahmet, (1978), Muhammed Bin Hamza, XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış Kur'an Tercümesi, II cilt, İstanbul: KB Yay.
19. TÜRK DİL KURUMU (2005), İmlâ Kılavuzu, Ankara: TDK Yay.
20. TÜRK DİL KURUMU, (1998), Türkçe Sözlük I-II, 19. baskı, Ankara: TDK Yay.
21. ZÜLFİKAR, Hamza, (1991), Terim sorunları ve Terim Yapma Yolları, Ankara: TDK Yay.